

عوامل اثرگذار بر روابط شهرهای مرزی زاهدان و میرجاوه با مناطق پیرامون آن

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۱/۲۰

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۳/۱۲

صفحات: ۱۷۴-۱۶۳

رضا محمدی؛ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران.
زینب کرکه‌آبادی؛ دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران.
غلامرضا میری؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

چکیده

امروزه شهرهای مرزی در مقایسه با گذشته روابط گسترده‌تری با مناطق پیرامونی خود دارند. به همین منظور این مطالعه به بررسی عوامل اثرگذار بر روابط شهرهای مرزی زاهدان و میرجاوه با مناطق پیرامونی پرداخته است. روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش توصیفی - تحلیلی و جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از طریق روش اسنادی و میدانی صورت گرفته است. جامعه آماری شامل دو دسته هدف (خبرگان - مسئولان محلی و مدیران، ساکنین مناطق پیرامونی) است، که حجم نمونه با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند ۱۶۵ نفر تعیین شد. قلمرو زمانی پژوهش در بین سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۷ انجام شده است و قلمرو مکانی شامل مناطق پیرامون شهرهای زاهدان (محلات مهرشهر و زیباشهر) و میرجاوه (محله برفی) در استان سیستان و بلوچستان است. جهت سنجش مهمترین عامل موثر در تحول روابط بین شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی در دو گروه هدف (ساکنین مناطق پیرامونی، خبرگان و مسئولان محلی و مدیران) از آزمون ضریب تغییرات و نرم افزار Expert choice استفاده گردید. نتایج در هر دو گروه نشان داد، همگرایی قومی مهم‌ترین عامل در گسترش روابط بین شهرهای زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی (زیباشهر، مهرشهر، برفی) است. همچنین به منظور مشخص شدن اثرات عوامل موثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی، اقدام به تحلیل رگرسیون گردید. این تحلیل برای دو گروه هدف (متخصصان، ساکنین مناطق پیرامونی) به صورت جداگانه انجام گرفت. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون، از دیدگاه دو گروه هدف (ساکنین مناطق پیرامونی، متخصصین)، عوامل مؤثر از جمله (موقعیت همجواری، زیرساخت‌های حمل و نقل، مشترکات فرهنگی، همگرایی محلی و ملی، بازارچه مرزی، تعاونی مرزنشینان، همگرایی قومی)، در تحول روابط میان شهرهای مرزی میرجاوه و زاهدان و مناطق پیرامونی دارای همبستگی زیادی است.

واژه‌های کلیدی:

عوامل اثرگذار،
روابط، شهرهای
مرزی، مناطق
پیرامون، زاهدان،
میرجاوه.



نواحی مرزی به واسطه دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی و توسعه نیافتگی، تفاوت‌های فاحشی از نظر برخورداری از رفاه و توسعه در مقایسه با مراکز عمده جمعیتی را دارند، که این تفاوت‌ها منجر به گسست این دو ناحیه و ایجاد یک رابطه استثماری به نفع مرکز است (Niebuhr, 2005: 16). مرزهای بین‌المللی نه تنها امنیت یک کشور و سرزمین را تأمین می‌کند بلکه در شکل‌دهی مناسبات سیاسی و اقتصادی میان حکومت‌ها نقش برجسته‌ای به عهده دارند، مرزها کنش متقابل مرزنشینان را بشدت تحت تأثیر قرار می‌دهند (Remly & Minghi, 1991: 26). این مناطق به دلیل تماس با محیط‌های متنوع بیرونی از ویژگی‌های خاصی برخوردارند (یوسفی و رسولی، ۱۳۹۶: ۱). اما طی سال‌های اخیر بسیاری از مرزهای جهانی مفهوم پیشین خود را از دست داده و مفهومی تازه یافته‌اند. مرز به دو مفهوم عینی مانند مرزهای رسمی کشورها و یا ذهنی به کار می‌رود؛ مانند مرزهای عقیدتی. همچنین می‌تواند باز، بسته یا ضعیف و یا قوی باشد (Buchanan, 1995: 379, Hansen, 1977: 8, Jones and Wild, 1994: 24). توسعه مناطق مرزی مستلزم درک پیچیدگی‌های فضایی، کالبدی، تعادل منطقه‌ای و ابعاد متنوع دخیل در این مناطق است (بدری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲)؛ چرا که تأکید مفرط بر مقوله تمرکز در برنامه‌ریزی توسعه‌ای یا فضایی باعث عدم تعادل منطقه‌ای-فضایی و در نتیجه، پیدایش مناطق مرکزی و پیرامونی می‌شود (عزتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸۱). مرزها هم می‌توانند مانعی در برابر توسعه و یکپارچگی نواحی مرزی باشند و هم به عنوان پلی ارتباطی زمینه تعاملات و پیوند دو طرف مرز را فراهم کنند. فهم این تأثیر بازدارندگی و یا نقش ارتباطی مرزها وابسته به این است که ما چگونه مرزها و کارکرد آن‌ها را معنی کنیم (Chen, 2006: 25).

در دو دهه اخیر، دگرگونی عظیمی در مفهوم مرزها به وجود آمده، به طوری که مفهوم آن از یک خط به یک منطقه، از فیزیکی به فرهنگی و از فضایی به کارکردی و نفوذناپذیری به نفوذپذیری بدل شده است (محمدپور و همکاران، ۱۳۸۵، ۱۴۸). در همین چارچوب، شهرها و مناطق پیرامونی، ممکن است تحولاتی در روابط آن‌ها شکل گیرد. بدیهی است که شهرهای مرزی ایران از جمله سیستان و بلوچستان نیز از تحولات اخیر بی نصیب نمانده و امروزه مشاهده می‌شود که شهرهای مرزی در مقایسه با گذشته روابط گسترده‌تری با مناطق پیرامونی خود دارند. در این میان روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی شان (زیباشهر، مهرشهر، برفی)، به دلایلی از جمله مشترکات مذهبی، تاریخی، منافع اقتصادی و ... توسعه پیدا کرده و زمینه را برای شروع تعاملات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به صورت رسمی و غیررسمی فراهم کرده است.

در این راستا هدف پژوهش حاضر، عوامل اثرگذار بر روابط شهرهای مرزی زاهدان و میرجاوه با مناطق پیرامونی (مهرشهر، زیباشهر، برفی) است. بر مبنای فوق، سؤال اصلی پژوهش به شکل ذیل صورت‌بندی شده است:

-عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی چه است؟ از بین عوامل

مطرح شده کدام یک بیشترین تأثیر را در ایجاد روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی داشته است؟

بررسی عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، مطالعات بسیار اندکی در این زمینه موضوع پژوهش صورت گرفته است که در این قسمت از پژوهش، به مطالعاتی که

همپوشانی با موضوع پژوهش دارند پرداخته شده است، لی پائوپه و همکاران (۲۰۰۴)، به «بررسی اثرات اقتصادی- اجتماعی تجارت مرزی و تأثیر آن در افزایش استانداردهای سطح زندگی مردم» در سه ایالت کشور لائوس می‌پردازند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، تجارت مرزی در افزایش تنوع و کیفیت کالا، ایجاد اشتغال به طور کلی افزایش استانداردهای زندگی این ایالت‌های سه‌گانه موثر بوده است. مورشید و توت (۲۰۰۵)، در مقاله‌ای تحت عنوان «اقتصاد مرزی کامبوج» به بررسی مبادلات مرزی کامبوج، لائوس، ویتنام و تایلند می‌پردازند. نتایج حاکی از این مسأله است که ریسک سرمایه- گذاری علیرغم افزایش رقابت‌های بازاری و نیز هزینه‌های رسمی و غیر رسمی ترخیص کالا مخصوصاً برای تجارت‌های کوچک افزایش یافته است. هورواث و همکاران (۲۰۰۷)، در مقاله‌ای تحت عنوان «تأثیرات مرز در اقتصادهای تا حدی باز» اهمیت مرزهای ملی را در ارزش مربوط به تغییرپذیری را در دو اقتصاد نسبتاً باز که در همسایگی هم قرار دارند (سیاتل در آمریکا و ونکوور در کانادا) را مورد آزمون قرار داده‌اند. نتایج این تحقیق حاکی از تأثیر بسیار مهم مرز (تعیین‌کننده غالب) در میزان تغییرپذیری، است. یافته‌های تحقیق پنگفی (۲۰۱۱)، تحت عنوان «شهرها به عنوان موتور جدید توسعه همکاری‌های چین و هند» نشان می‌دهد که تعامل و همکاری شهرهای مرزی ناشی از تحول کارکرد مرزها می‌تواند همکاری در سطح ملی را تقویت کند، تجارت کالا و خدمات مورد نیاز را افزایش دهد و از تقسیم نیروی کار بهره برد. یغفوری و بهشتی‌فر (۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان تحلیل ظرفیت‌ها و محدودیت‌ها در راستای توسعه منطقه‌ای با تأکید بر آمایش مرزی ایران به این نتیجه رسیدند که آمایش مناطق مرزی سعی دارد موانع توسعه در این مناطق را مرتفع سازد و با ارائه یک نوع برنامه‌ریزی فضایی - راهبردی، توسعه یکپارچه و پایدار ملی را تحقق بخشد. تقی‌پور (۱۳۹۳)، در پژوهشی نشان می‌دهد شهرهای مرزی بدلیل دور بودن از مرکز قدرت سیاسی و مراکز تجمع منابع و امکانات به نوعی در انزوای جغرافیایی قرار گرفته‌اند. قاسمی و صفی‌پور (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان «بررسی اقدامات انسداد مرزی استان سیستان و بلوچستان بر امنیت استان از نظرگاه صاحب نظران» به این نتیجه رسیدند که انسداد مرزهای سیستان و بلوچستان در جلوگیری از ورود مواد مخدر، ورود و خروج غیر قانونی موفق بوده، اما در افزایش درآمد و اشتغال مرزنشینان اثر مثبت چندانی نداشته است. قنبری و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی به بررسی نقش بازارچه‌های مرزی در ارتقاء شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی روستاهای مرزی استان سیستان و بلوچستان، مطالعه موردی بازارچه میلک پرداخته‌اند. نتایج نشان دهنده رابطه معنادار تا سطح ۹۹ درصد در رابطه یا تأثیرات بازارچه مرزی در تحقق پایداری اجتماعی و اقتصادی در مناطق مورد نظر بوده است.

روش‌شناسی

هدف از پژوهش حاضر، عوامل اثرگذار بر روابط شهرهای مرزی زاهدان و میرجاوه با مناطق پیرامونی (مهرشهر، زیباشهر، برفی) است. جهت محقق شدن این هدف ابتدا با مرور تحقیقات مرتبط و ویژگی منطقه سیستان، عوامل مناسب تدوین شد. پژوهش پیش رو از نظر هدف کاربردی با ماهیت پیمایشی و از نوع همبستگی و به روش توصیفی- تحلیلی است. ابزار مورد سنجش پرسشنامه محقق ساخته است که در اختیار محققان و کارشناسان قرار گرفت و پس از رفع اشکالات مطرح شده روایی آن تأیید شد. جهت بررسی پایایی، یک مطالعه راهنما در مناطق پیرامونی انجام و پایایی

پرسشنامه با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ برای عوامل ۰/۸۷ محاسبه شد. پرسشنامه در قالب طیف پنج قسمتی لیکرت (از خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵) طراحی شد. توزیع پرسشنامه در بین مناطق پیرامونی بر اساس نمونه‌گیری هدفمند صورت گرفت.

همچنین قابل ذکر است، جامعه آماری شامل دو دسته هدف (خبرگان و مسئولان محلی و مدیران و ساکنین مناطق پیرامونی مهرشهر، زیباشهر، برفی) است. که حجم نمونه با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند، تعداد ۱۶۵ نفر تعیین شد (جدول ۱). همچنین قابل ذکر است، داده‌ها و اطلاعات استخراج شده با استفاده از روش‌های آماری تی تک نمونه، رگرسیون، ضریب تغییر، نرم افزار Expert choice مورد تحلیل قرار گرفته شدند.

جدول ۱. حجم نمونه در سه گروه هدف تحقیق

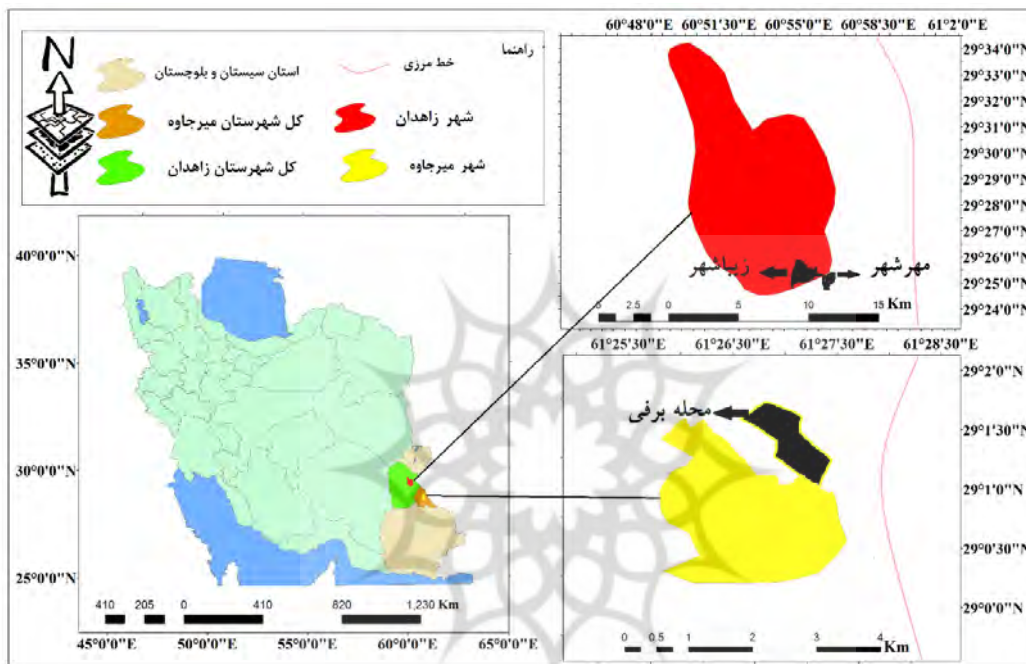
جامعه آماری	مصادیق	حجم نمونه	نوع تعیین حجم نمونه
خبرگان و مسئولان محلی	مدیران و کارشناسان ادارات، نهادها و ارگان‌های محلی مرتبط با موضوع، اساتید و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و برخی صاحب نظران محلی.	۱۵	هدفمند
ساکنین مناطق پیرامونی	ساکنین مناطق پیرامونی (مهرشهر، زیباشهر، برفی)	۱۵۰	هدفمند

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

شهر زاهدان از لحاظ موقعیت جغرافیایی در طول جغرافیایی ۶۰ درجه و ۵۱ دقیقه و ۲۵ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۲۹ درجه و ۳۰ دقیقه و ۴۵ ثانیه شمالی قرار دارد. ارتفاع شهر از سطح دریا ۱۳۷۸ متر است (استاندارداری سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۷). شهر زاهدان مرکز استان سیستان و بلوچستان در شرق ایران و نزدیک مرز ایران و کشورهای افغانستان و پاکستان قرار دارد. این شهر مرکز شهرستان زاهدان است (فرمانداری زاهدان، ۱۳۹۶). این شهر از شمال به شهرستان زابل، از شمال شرق به کشور افغانستان، از شمال غرب به استان خراسان، از غرب به استان کرمان، از جنوب غرب به شهرستان ایرانشهر، از شرق به کشور پاکستان و از جنوب شرق به شهرستان خاش محدود می‌شود. زاهدان با وسعت ۸ هزار هکتار و جمعیت ۵۶۰۷۲۵ نفر (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). زاهدان به دلیل موقعیت حساس خود در جغرافیای سیاسی ایران دارای اهمیت بسیاری است. این شهر به خط مستقیم در فاصله حدوداً ۲۵ کیلومتری مرز پاکستان و ۵۰ کیلومتری از مرز افغانستان قرار دارد. در شهر زاهدان (محلات مهرشهر و زیباشهر) مورد بررسی قرار گرفته شده است. محله «مهر شهر» به عنوان منطقه‌ای تازه تأسیس در قالب مسکن مهر آن هم در خارج از شهر زاهدان ایجاد شد و اکنون جمعیتی معادل ۱۳ هزار خانوار دارد. همچنین زیباشهر در جنوب شرقی شهر زاهدان جای گرفته است. این شهرک دارای ۸ فاز یا محله است. و همچنین ۴ ورودی از نقاط مختلف شهر را داراست.

میرجاوه در شرق استان سیستان و بلوچستان واقع در مدار ۲۹ درجه شمالی و نصف النهار ۶۱ درجه و ۲۶ دقیقه شرقی است. میرجاوه بیش از ۳۵۰ کیلومتر با کشور پاکستان هم مرز است. شهر میرجاوه این شهر از جمله شهرهای مرزی استان محسوب شده، به طوری که از سمت شرق در فاصله‌ی تقریباً ۹ کیلومتری مرز کشور پاکستان قرار گرفته است. از سمت شمال غرب نیز این شهر در فاصله‌ی تقریباً ۸۰ کیلومتری از زاهدان (مرکز استان) و از سمت جنوب در

فاصله اندکی از روستای لادیز واقع گردیده است (استانداری سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۷). جمعیت شهر میرجاوه طبق آخرین سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ (۹۳۵۹ نفر)، است (سازمان آمار نفوس و مسکن کشور، ۱۳۹۵). در شهر میرجاوه (محل برفی) مورد بررسی قرار گرفته است. محله برفی یکی از محله های حاشیه شهر شمال شرقی محسوب می شود که دارای بیش از هزار خانوار و حدود ۵ هزار نفر جمعیت است. علت تعیین دو شهر مرزی (زاهدان و میرجاوه)، این است که هر کجا دو پدیده متفاوت با هم برخورد می کنند یک فصل مشترک و یا نقطه تماس میان آن ها به وجود می آید. شهرهای زاهدان و میرجاوه نیز به دلیل مرزی بودن آنها، جهت تحول روابط میان این شهرها و نقاط پیرامونی-شان، حتما نقطه و یا فصل مشترکی میان آنها صورت می گیرد.



شکل ۱. موقعیت جغرافیایی شهرهای مرزی زاهدان و میرجاوه و مناطق پیرامونی مورد مطالعه

یافته های تحقیق

بر اساس اطلاعات جدول (۲) می توان بیان داشت، از دیدگاه ساکنین مناطق پیرامونی تقریباً تمامی عوامل با مرتبه های متوسط به بالا، درصد بیشتری را به خود اختصاص داده اند. این درصدها مقدار زیادی از کل درصدها را به خود اختصاص داده است. همچنین در جدول (۲) ضریب تغییر نیز محاسبه و بر اساس آن به عوامل رتبه داده شده است، که رتبه یک به عامل (همگرایی قومی)، و رتبه دو و سه به عامل های (همگرایی محلی و ملی، مشترکان فرهنگی) اختصاص داده شد و در نهایت رتبه آخر نیز به عامل (زیرساخت های حمل و نقل) داده شده و بیان می کند، این مقیاس ها به ترتیب قوی ترین و ضعیف ترین مقیاس ها در سنجش عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی (مهرشهر، زیباشهر، برفی) می باشند. در نهایت نمره تأثیر هر یک از عوامل در تحول روابط میان شهرهای

مرزی و مناطق پیرامونی محاسبه شد که به ترتیب نمره عامل‌های (موقعیت همجواری، مشترکات فرهنگی، همگرایی محلی و ملی، بازارچه مرزی، تعاونی مرزنشینان، همگرایی قومی) بیشترین نمره (بالای ۴) را دارا بوده و کمترین نمره نیز به عامل (زیرساخت‌های حمل و نقل) داده شد. این نتایج حاکی از آن است که در بین عوامل مؤثر در تحول روابط شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی، عامل همگرایی قومی بیشترین اثر را به خود اختصاص داده است، به سبب اینکه بافت و ترکیب جمعیتی مناطق مورد بررسی بر اساس عناصر قومی و طایفه‌ای در گذشته شکل گرفته و کلنی‌های اجتماعی خرد زیادی وجود دارد و بسیار به هم نزدیک و در ارتباط تنگاتنگی هستند و هنوز افراد هر طایفه تابع همان ساختار و نظام قبیله‌ای خود هستند. از این رو اجتماعی بودن و با هم بودن مردم به عنوان مهم‌ترین عامل مؤثر در تحول روابط بین شهرهای زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی از نظر پاسخ دهندگان است.

جدول ۲. درجه عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی، ضرایب تغییر و توزیع درصد عوامل تعیین-

کننده سطوح از دیدگاه ساکنین

مناطق پیرامونی	درصد سطوح تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی					رتبه	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	عوامل مؤثر بر تحول روابط شهرهای مرزی بر مناطق پیرامونی	ردیف
	بسیار بالا	بالا	متوسط	پایین	بسیار پایین						
۴/۳۳	۵۴/۲۵	۳۶/۱۱	۲/۱۱	۵/۳۳	۲/۲۸	۴	۰/۱۰۴	۱۶/۵۶	۱/۴۴۳	موقعیت همجواری	۱
۳/۷۳	۲۴/۳۳	۲۱/۳۳	۳/۱۵	۱/۲۳	۳/۴۴	۷	۰/۱۰۸	۱۷/۷۵	۱/۹۳۲	زیرساخت‌های حمل و نقل	۲
۴/۳۱	۴۷/۴	۳۹/۵۶	۹/۹۵	۱/۵	۱/۶۵	۳	۰/۱۰۲	۱۵/۵۶	۱/۳۳۲	مشترکات فرهنگی	۳
۴/۲۱	۳۶/۱۱	۴۱/۶۷	۱۹/۶	۳/۴۳	۱/۷۵	۱	۰/۱۰۹۹	۲۶/۰۹	۲/۴۵۶	همگرایی محلی و ملی	۴
۴/۴۲	۴۳/۱۵	۳۸/۲۵	۱۵/۷	۲/۴۷	۰/۵	۶	۰/۱۰۶	۱۷/۴۴	۱/۳۱۲	بازارچه مرزی	۵
۴/۰۱	۲۱/۷۴	۴۶/۲۸	۲۰/۰	۸/۱	۲/۱۶	۵	۰/۱۰۵	۱۶/۶۵	۱/۱۶۷	تعاونی مرزنشینان	۶
۴/۰۷	۲۴/۰۵	۳۰/۹۲	۳۲/۳۲	۶/۶	۰/۵	۲	۰/۰۹۲	۲۵/۴۴	۲/۴۰۱	همگرایی قومی	۷

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

در ادامه نیز جهت بررسی عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی از دیدگاه متخصصین، از نرم‌افزار Expert choice استفاده گردید. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها از سوی متخصصین، هر عامل در هر سطح از مجموع نظرات متخصصان، میانگین هندسی گرفته شد و سپس میانگین‌ها وارد نرم‌افزار Expert choice شد و یک جدول نهایی در هر سطح به دست آمد که این جدول اولویت‌بندی عوامل را در همان سطح نشان می‌دهد. در فرایند تحلیل سلسله مراتبی همواره می‌توان میزان سازگاری تصمیم را محاسبه نمود، در صورتی که شاخص ناسازگاری از ۰/۱ بیشتر باشد، سطح ناسازگاری مجموعه رتبه‌ها غیرقابل قبول بوده و رتبه‌بندی‌ها بایستی مجدداً تکرار گردند. در نهایت نرم‌افزار از روی قضاوت‌های اصلاح شده، وزن نهایی هر عامل را محاسبه می‌کند (جدول ۳).

جدول ۳. وزن نهایی عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی از دیدگاه متخصصان

عوامل	وزن نهایی	گزینه
موقعیت همجواری	۰/۱۵۰	۳
زیرساخت‌های حمل و نقل	۰/۰۸۹	۷
مشترکات فرهنگی	۰/۱۸۹	۲
همگرایی محلی و ملی	۰/۱۱۳	۵
بازارچه مرزی	۰/۱۴۵	۴
تعاونی مرزنشینان	۰/۱۰۰	۶
همگرایی قومی	۰/۲۱۳	۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

نتایج جدول (۳)، نشان داد، از بین عوامل مطرح شده از دیدگاه متخصصان، عامل همگرایی قومی با وزن نهایی ۰/۲۱۳، بالاترین رتبه را از دیدگاه متخصصین در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی دارد.

جهت بررسی عمیق‌تر نگارندگان در مورد سهم هر یک از مناطق پیرامونی از عوامل مطرح شده، از توزیع درصدها استفاده گردیده شد، نمره درجه عوامل مؤثر در تحول روابط شهرهای مرزی با هر یک از مناطق پیرامونی (برفی، مهرشهر، زیباشهر)، جدول (۴)، نشان داده شد، در منطقه پیرامونی مهرشهر، موقعیت همجواری، مشترکات فرهنگی، بازارچه مرزی، تعاونی مرزنشینان، همگرایی قومی، بالاترین رتبه را از دیدگاه جامعه نمونه به خود اختصاص داده است. در منطقه پیرامونی برفی نیز عواملی از جمله: موقعیت همجواری، همگرایی قومی، مشترکات فرهنگی، بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. در نهایت در منطقه زیباشهر، عواملی از جمله (بازارچه مرزی، تعاونی مرزنشینان و همگرایی قومی) بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است.

در نهایت، برای اثبات یا رد فرضیه اصلی تحقیق و مشخص شدن اثرات عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی، اقدام به تحلیل رگرسیون گردید. این تحلیل برای دو گروه به صورت جداگانه انجام گرفت. نتایج در جدول‌های (۵، ۶، ۷، ۸)، در هر دو گروه هدف نشان می‌دهد، عوامل مؤثر از جمله (موقعیت همجواری، زیرساخت‌های حمل و نقل، مشترکات فرهنگی، همگرایی محلی و ملی، بازارچه مرزی، تعاونی مرزنشینان، همگرایی قومی)، در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی (زیباشهر، مهرشهر، برفی) تأثیر نسبتاً زیادی دارد. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون پرسشنامه متخصصان، عوامل مطرح شده در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی با مقدار کای اسکویر به دست آمده ۰/۲۴۲ و ضریب تعدیل شده ۰/۲۳۵، و ضریب همبستگی ۵۰ درصد، گویای ارتباط زیاد بین این عوامل و گسترش روابط بین شهرهای مرزی و مناطق پیرامون است. همچنین تحلیل رگرسیون داده‌های مربوط به پرسشنامه ساکنین مناطق پیرامونی نیز نشان می‌دهد که عوامل مطرح شده در تحول روابط شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی با مقدار کای اسکویر به دست آمده

۰/۲۶۴ و ضریب تعدیل شده ۰/۲۴۸، و ضریب همبستگی ۵۱ درصد، گویای ارتباط زیاد بین این عوامل و گسترش روابط بین شهرهای مرزی و مناطق پیرامون است.

جدول ۴. درجه تحول روابط بین شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی

ردیف	نام منطقه پیرامونی	موقعیت همجواری	زیرساخت- های حمل و نقل	مشترکات فرهنگی	همگرایی محلی و ملی	بازارچه مرزی	تعاونی مرزنشینان	همگرایی قومی
۱	مهرشهر	۳/۵۶	۳/۸	۳/۹۵	۲/۷۷	۳/۹۱	۳/۶۵	۳/۶۶
۲	برفی	۳/۸۵	۳/۷	۳/۳۸	۳/۳۷	۳/۲۵	۳/۱۳	۳/۵۴
۳	زیباشهر	۳/۴۳	۳/۳۳	۳/۵۶	۳/۴۱	۳/۶۵	۳/۵۵	۳/۷۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸.

جدول ۵. خلاصه نتایج مدل اثرگذاری عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی

جامعه هدف	همبستگی (R)	R Square	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای برآورد انحراف معیار
متخصصین	۰/۴۹۲	۰/۲۴۲	۰/۲۳۵	۲۵/۱۰۴۰۹

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸.

جدول ۶. ضریب شدت اثرگذاری عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی

جامعه هدف	مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	t	سطح معناداری
		خطای (β)	(β)			
متخصصین	عوامل مؤثر	۱۷/۹۴۵	۰/۱۳۲	۰/۴۹۲	۶/۴۱۳	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸.

جدول ۷. خلاصه نتایج مدل اثرگذاری عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی

جامعه هدف	همبستگی (R)	R Square	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای برآورد انحراف معیار
ساکنین مناطق پیرامونی	۰/۵۱۳	۰/۲۶۴	۰/۲۴۸	۲۶/۶۹۸۹۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸.

جدول ۸. ضریب شدت اثرگذاری عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی

جامعه هدف	مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	t	سطح معناداری
		خطای (β)	(β)			
ساکنین مناطق پیرامونی	عوامل مؤثر	۱/۹۱۲	۰/۲۹۸	۰/۵۱۳	۴/۱۰۱	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸.

نتیجه‌گیری

تعاملات شهرها و مناطق پیرامون در مناطق مرزنشین بویژه شرق کشور نه در تقابل با یکدیگر بلکه در تفاهم و تعامل کامل و بصورت مستقیم همدیگر را پوشش داده و مکمل و حیات بخش یکدیگرند. لذا هدف پژوهش حاضر، عوامل اثرگذار بر روابط شهرهای مرزی زاهدان و میرجاوه با مناطق پیرامونی (محلات مهرشهر و زیباشهر) و میرجاوه (محله برفی) در استان سیستان و بلوچستان است؛ در این راستا، نتایج ضریب تغییر در هر یک از عوامل مطرح شده در ایجاد تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی از دیدگاه ساکنین نشان داد، رتبه یک متعلق به عامل (همگرایی قومی) و رتبه دو و سه نیز متعلق به عامل (همگرایی محلی و ملی، مشترکان فرهنگی) است و در نهایت رتبه آخر نیز به عامل (زیرساخت‌های حمل و نقل) داده شده و بیان می‌کند، این مقیاس‌ها به ترتیب قویترین و ضعیف‌ترین مقیاس‌ها در سنجش عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی (مهرشهر، زیباشهر، برفی) می‌باشند. در نهایت نمره تأثیر هر یک از عوامل در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی محاسبه شد که به ترتیب نمره عامل‌های (موقعیت همجواری، مشترکات فرهنگی، همگرایی محلی و ملی، بازارچه مرزی، تعاونی مرزنشینان، همگرایی قومی) بیشترین نمره (بالای ۴) را دارا بوده و کمترین نمره نیز به عامل (زیرساخت‌های حمل و نقل) داده شد. در ادامه نیز جهت بررسی عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی از دیدگاه متخصصین از نرم افزار Expert choice استفاده گردید. نتایج نیز در این قسمت از پژوهش نشان داد، از بین عوامل مطرح شده، عامل همگرایی قومی با وزن نهایی ۰/۲۱۳، بالاترین رتبه را از دیدگاه متخصصین در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی دارد. همچنین نمره درجه عوامل تحول روابط شهرهای مرزی با هر یک از مناطق پیرامونی (برفی، مهرشهر، زیباشهر)، نشان داده شد، در منطقه پیرامونی مهرشهر، موقعیت همجواری، مشترکان فرهنگی، بازارچه مرزی، تعاونی مرزنشینان، همگرایی قومی، بالاترین رتبه را از دیدگاه جامعه نمونه به خود اختصاص داده است. در منطقه پیرامونی برفی نیز عواملی از جمله: موقعیت همجواری، همگرایی قومی، مشترکات فرهنگی، بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. در نهایت در منطقه زیباشهر، عواملی از جمله (بازارچه مرزی، تعاونی مرزنشینان و همگرایی قومی) بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است. در نهایت به منظور مشخص شدن اثرات عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی زاهدان، میرجاوه و مناطق پیرامونی، اقدام به تحلیل رگرسیون گردید. این تحلیل برای دو گروه به صورت جداگانه انجام گرفت. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون پرسشنامه متخصصان، عوامل مؤثر در تحول روابط میان شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی دارای ۵۰ درصد همبستگی است. همچنین تحلیل رگرسیون داده‌های مربوط به پرسشنامه ساکنین مناطق پیرامونی نیز نشان می‌دهد که عوامل مطرح شده در تحول روابط شهرهای مرزی و مناطق پیرامونی دارای ۵۱ درصد همبستگی است. در نهایت در راستای نتایج پژوهش، راهکارهایی نیز پیشنهاد می‌گردد:

- ارائه برنامه راهبردی بلند مدت با توجه پتانسیل‌های دو طرف مرز در جهت روابط همه‌جانبه با مناطق پیرامونی زیباشهر، مهرشهر، برفی؛ و

- استفاده از پتانسیل‌های اجتماعی در مناطق پیرامونی شهرهای مرزی مورد مطالعه، با توجه به موقعیت خاص قومی و مذهبی منطقه در جنوب شرق کشور که با هم روابط طوایفی دارند، باید از این پتانسیل حداکثر بهره را برد.

منابع

- استانداری سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۷، سالنامه آماری.
- بدری، سید علی، دربان آستانه، علی رضا، سعدی، سیما. ۱۳۹۷. تأثیر بازارچه‌های مرزی در توسعه سیاسی - فضایی مناطق روستایی مرزی مطالعه موردی: مرز باشماق مریوان، جغرافیا و توسعه شماره ۵۱، ۱-۲۲.
- تقی پور، علی اصغر. ۱۳۹۱. مرز و امنیت اجتماعی و انسانی در شهرهای مرزی"، مجموعه مقالات همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و رهیافت‌ها دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان.
- سازمان آمار ایران. ۱۳۹۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن. زاهدان
- عزتی، نصرالله، حیدری پور، اسفندیار، اقبالی، ناصر. ۱۳۹۰. نقش و جایگاه آمایش مرزی در نظام برنامه‌ریزی (مطالعه موردی: مناطق مرزی ایران)، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، شماره ۴، ۱۷۹-۱۹۷.
- فرمانداری زاهدان. ۱۳۹۶. سند توسعه و عمران زاهدان، معاونت برنامه‌ریزی و امور عمرانی.
- قاسمی، محمد، صفی‌پور، محسن. ۱۳۹۲. بررسی اقدامات انسداد مرزی استان سیستان و بلوچستان بر امنیت استان از نظرگاه صاحب نظران، پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی، سال ۱، شماره ۴، ۱۰۵-۱۲۸.
- قنبری، سیروس، سارانی، سمانه، شهرکی‌ده سوخته، سمیه. ۱۳۹۵. نقش بازارچه‌های مرزی در ارتقاء شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی روستاهای مرزی استان سیستان و بلوچستان (مطالعه موردی بازارچه میلک)، فصلنامه علوم و فنون مرزی، دوره ۵، شماره ۱۷، ۲۳-۴۳.
- یوسفی، محمد، رسولی، سید حسن. ۱۳۹۴. بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار شهر تایباد با تأکید بر موقعیت مرزی، کنفرانس بین‌المللی یافته‌های نوین پژوهشی در علوم، مهندسی و فناوری با محوریت پژوهش‌های نیاز محور، مشهد.
- یغفوری، حسین، بهشتی فر، جاسم. ۱۳۹۱. تحلیل ظرفیت‌ها و محدودیت‌ها در راستای توسعه منطقه‌ای با تأکید بر آمایش مرزی ایران، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- Buchanan, Ruth. 1995. **Border Regions: NAFTA, Regulatory Restructuring, and the Politics of Place**; in *Global Legal Studies Journal*; 2 (2), 371-393.
- Chen, X. 2006. **Beyond the reach of globalization: China's border regions and cities in transition in Globalization and the Chinese City**, Edited by Fulong Wu. London: Routledge. 1st Edition, Doi.org/10.4324/9780203698716.
- Hansen, N. 1977. "**Border regions: A critique of spatial theory and a European case study**", *The Annals of Regional Science*, 11 (1): 1-14.
- Horvath, J., Ratfai, A, and Dome, B. 2007. "**the border effect in small open economies**", *Journal of Economic Systems*, 32 (1), 33-45.
- Jones, Ph, Wild, T. 1994. "**Opening the Frontier: Recent Spatial Impacts in the Former Inner-German Border Zone**"; *Regional Studies*, 3 (28), 259-270.
- Lee, Bouapao 'leebor: phonesaly Souksavath phetsamone sone 'soughith Darachanthara ' Vanthana 'Norintha. 2004. "**lao PDR cross BORDER ECONOMY 'case study in Dansavanh 'Savannakhet 'and Houaysai / Tonpheung 'Bokeo 'lao PDR**", National Economic. Research Institute.

- Leebouapao, L, Phonesaly souk Savath, Ph, Darachanthara, V. 2004. "**Lao PDR Gross Border tonpheang, Lao PDR**", National Economic Research Institute, pp 44.45.
- Murshid. K. Tuot, S. 2005. "**the Cross Border Economy of Cambodia Cambodia Development Resource Institute**", Development Analysis Network with Support of the Rockefeller Foundation Phnom Penh, Cambodia.
- Nebuhr, A. 2005. "**The impact of EU enlargement on Europesn border region**", HWWA Discussion
- Pengfei, N. 2011, "Cities as the new engine for Sino- Indian cooperation", Journal of International Affairs, 64 (2), 143-154.
- Rumley, D., and Minghi, J.V. 1991. "**The Geography of Border Landscapes**". Routledge: New York.

